

К. Лотоцкая, канд. филол. наук, доцент
Львовский нац. ун-т имени Ивана Франко, Львов

**МАКС БИРБОМ И ГЕРБЕРТ УЭЛЛС:
ТВОРЧЕСТВО В ЗЕРКАЛЕ ПАРОДИИ**

В статье рассматривается пародия М. Бирбома на Г.Уэллса, исследуются лингвостилистический, идейно-тематический и историко-культурный аспекты анализа и функционирования пародийного текста.

Ключевые слова: литературная пародия, имитация, критика, юмор, сатира.

К. Lototska, PhD, associate professor
Ivan Franko national university of Lviv

**MAX BEERBOHM AND HERBERT WELLS:
IN THE MIRROR OF A PARODY**

The article deals with the linguostylistic, thematic and cultural aspects of the analysis and functioning of Max Beerbohm's parody of H.G. Wells.

Key words: literary parody, imitation, criticism, humor, satire.

УДК 821.10.03

Т. Михайлова, аспірантка
Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка, Київ

**ПРОЗА АНДРІЯ ПЛАТОНОВА ТА ВАСИЛЯ СТУСА:
ДО ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ КЛЮЧОВИХ ОБРАЗІВ
(НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ А. ПЛАТОНОВА «КОТЛОВАН»)\nТА СЦЕНАРІЮ В. СТУСА «ОЖИДАНИЕ»)**

Стаття присвячена вивченню семантики образів прози А. Платонова й В. Стуса. Здійснено порівняльний аналіз ключових образів землі, дерева, котловану, виявлено пере-гуки між творами.

Ключові слова: образ землі, дерева, образ котловану.

Василь Стус захоплювався російською літературою. Неодноразово в листах до рідних та друзів, у літературно-критичних статтях згадуються імена російських письменників. У листі від березня 1979 року до Христини Бремер (громадянської діячки з Німеччини, яка листувалася з ув'язненими українськими правозахисниками) [6 (1: 188)] В. Стус називає імена своїх улюблених авторів: «... мої російські улюбленці – Пушкін,

Бунін, Пастернак, Толстой, Достоевський, Платонов» [6 (1: 161)]. М. Коцюбинська у статті «Епістолярна творчість Василя Стуса» також виділяє прізвище Платонова з-поміж улюблених російських письменників Стуса: «Серед «критичних відступів» – оригінальні, почасти афористичні характеристики (М. Гоголь, Л. Толстой, Ф. Достоевський, О. Толстой-романіст, О. Блок, А. Платонов, Б. Пастернак, М. Цветаєва)...» [6 (1: 231)]. В одному з листів до Х. Бремер (від 4.07.1978) В. Стус рекомєндує їй творчість Платонова: «*Читайте це прозу Платонова. Вона мені дуже подобається. Автор має щедре серце*» [6 (1: 151)]. У листі до рідних (від 4.03.1984) Стус окреслює коло авторів, яких пропонує читати своєму синові, серед них є і А. Платонов: «*Я раніше Дмитрові радив книги, які слід прочитати. <...>. Так само бажано: добре вчитатися в прозу Андрея Платонова <...>. Геніяльний прозаїк*» [6 (2: 461)]. Отже, Платонов дуже високо цінував творчість Платонова та радив її рідним і друзям.

У нашій статті здійснено порівняльний аналіз образів повісті Платонова «Котлован» та маловідомого (а отже, і маловивченого) сценарію В. Стуса «Ожидание». Варто зазначити, що твір Стуса написано російською. Орієнтовний час написання 1971 рік [4 (3: 517)]. Однак у «Примітках» М. Гончарука (упорядника розділу «художня проза») зазначається: «Є підстави вважати, що сценарій первісно був написаний українською мовою. За це говорять те, що в архіві збереглися кілька невеликих рукописних текстів, близьких за змістом до сценарію» [4 (3: 517)].

У творі Стуса зустрічається образ котловану, навколо якого зосереджуються події у творі Платонова. Один з фрагментів «Ожидания» за змістом дуже нагадує сцену з повісті «Котлован»: «*Петр Степанович выходит к пустырю. Это строительная площадка. Залитая бетоном часть фундамента. Огромный котлован и высокие кручи вывороченной глины и чернозёма. Немного дальше – коробка девятиэтажного дома – бархатно-чёрные проёмы окон и дверей. <...>. Откуда-то доносится высокий детский плач и просящий женский голос: «Ива-а-нко-о-о, иди спать, сынок, иди уже спать. Я тебе постельку постелила». И сразу плач усиливается*» [4 (3: 131-132)]. В даному фрагменті сценарію Стуса зустрічається ключовий образ повісті Платонова – котлован, а також допоміжні образи, що посилюють ключовий – будівельний майданчик, вирита земля, будинки, що зводяться. Спільним є й образ матері та дитини, причому в обох творах вони сповнені сумом і відчуттям безвихідності.

За образом землі в сценарії «Ожидание» часто закріплюється визначення «вивернута»: «*Прямо из вывороченной земли дыбятся несколько огромных – выше человеческого роста – корней дубов*» [4 (3: 132)]; «*Петр Степанович – снова на пустыре, <...>. Вывороченная черно-бурая земля спрятана от глаз*» [4 (3: 135)]. Стус, згідно зі своїм творчим задумом, прописує деталі, які мають відобразити руйнівні наслідки війни. Так і вивернута земля слугує нагадуванням про окопи: «*Голый клочок вытопанной земли, где воронки, оставленные бомбами, и уродливые линии полубобаливших окопов – и на этом клочке земли, <...>, движутся люди, как в царстве Аида, полуреальные болваны человеческих тел*» [4 (3: 137)]. Отже, розрита війною земля є мертвою, як і люди, що лишилися на ній. У повісті Платонова зображено процес риття землі – копання котловану для нового будинку. Робітники, руйнуючи цілісність землі, самі втрачають життєві сили: «*И ныне Воцев не жалел себя на уничтожение сросшегося грунта <...>. Чиклин, не видя ни*

птиц, ни неба, не чувствуя мысли, грузно разрушал землю ломом, и его плоть истощалась в глинистой выемке, но он не тосковал от усталости <...>» [4: 31]. Чиклін копає могилу для померлої Насті, що асоціюється з риттям котловану: «... Чиклину захотелось рыть землю <...>. Он начал рыть грунт, но почва уже смерзлась, и Чиклину пришлось сечь землю на глыбы и выворачивать ее прочь целыми мертвыми кусками. Глубже пошло мягче и теплее; Чиклин вонзился туда секущими ударами железной лопаты <...>. В этих действиях он хотел забыть сейчас свой ум, а ум его неподвижно думал, что Настя умерла» [4: 113-114]. Таким чином, земля у Стуса й Платонова зображується розритою, переважно позбавленою рослинності – мертвою. В «Ожидании» ями є наслідком вибухів, які нагадують про війну. У Платонова котлован є не просто заглибленням у землі, а й алюзією на могилу.

Образ «далекого дерева» зустрічається в «Котловани» неодноразово, посилюючи мотив самотності: «... а за пивной возвышался глиняный бугор, и старое дерево росло на нем, одно среди светлой погоды» [4: 21]. Дерево змушене рости на глині, так само як і герої Платонова змушені існувати у важких умовах. У творі є епізод, де Воцев підбирає засохлий листок і ховає його у свій мішок. Письменник вказує на дерево, з якого впав цей листок: «Умерший, пальый лист лежал рядом с головою Воцева, его принес ветер с дальнего дерева, и теперь этому листу предстояло смирение на земле» [4: 23]. Згідно з язичницькими віруваннями, коріння дерева є втіленням минулого, тоді як крона (листя) – уособленням майбутнього [5: 140]. Платонов прописує певну неможливість продовження в своїх дітях – у Воцева не було родини. Син для головного героя Стуса є продовженням життя самого Петра Степановича. Для посилення переживань Стус детально прописує образ дерева, представлений дубом. В українській міфології дуб «...особливо священне дерево, втілення Світового дерева-прадуба...» [5: 135]. Окрім цього прийнято вважати, що дуб оберігає людину, наповнює її силами, здоров'ям. У тексті наявний образ дубу, що є символом роду. У хвилини духовного задухи герой інтуїтивно шукає підтримки в дерева, спираючись на нього: «Кажется, что узким, хорошо вымытым оврагом несётся грязный поток ночи, вот он набегает на старика, вот он уже по щиколотки, выше – вода почти подступает к горлу. <...>. Старик останавливается, держась одной рукой за ствол дерева, другой достаёт платок из кармана и вытирает обильный пот со лба» [4 (3: 134)]. Якщо Петро Степанович є втіленням «коріння» свого роду, то його син – крони дерева. Однак Стус, не відступаючи він теми задуму (наслідки війни), зображує верхівки дерев деформованими: «Перспектива декоративных карликовых деревьев с кронами, похожими на шары. Но и сквозь зелень видно, как нещадно эти деревья обрезывались, насколько массивны толстые обрубки ветвей, не спрятанные даже геометрически правильными шарами» [4 (3: 134-135)]. Так само й син Петра Степановича зовнішньо є здоровим чоловіком, який створив родину, але внутрішньо – духовно скаліченим: «Война обожгла душу Михаила; годы, проведённые без родительского тепла, детдомовское детство наложили на его характер свой отпечаток. Он замкнут и молчалив, социально развит, но расчётлив, добр, хоть доброта его и странновата, активен, но некоммуникабелен. Постороннему глазу Михаил кажется даже черствым» [4 (3: 128)]. У найтяжчі хвилини Петро Степанович хапається за дерево. Образ вивернутої землі асоцію-

ється з наслідками вибухів, з відсутністю земної опори: *«Петр Степанович – снова на пустыре <...> чёрно-бурая земля спрятана от глаза. Почти наощупь он находит корень огромного дуба и, закурив сигарету, так и стоит, обеими руками взявшись за мощные корневые побеги»* [4 (3: 135)].

І в сценарії, і в повісті прочитується суперництво між природою й містом, що проявляється у протиставленні дерево – будинок. Так герой Стуса помічає «перемогу» міської споруди над старими деревами: *«Немного дальше – коробка девятиэтажного дома – бархатно-чёрные проёмы окон и дверей. <...>. Прямо из вывороченной земли дыбятся несколько огромных – выше человеческого роста – корней дубов. <...>»* [4 (3: 131-132)]. У повісті «Котлован» теж зображується витіснення будинком живого дерева: *«Разные сны представляются трудящемуся <...>; но дневное время проживается одинаковым, сгорбленным способом, – терпением тела, роющего землю, чтобы посадить в свежую пропасть вечный, каменный корень неразрушимого зодчества»* [4: 48].

В повісті А. Платонова «Котлован» та сценарію В. Стуса «Ожидание» виявлена подібність ключових образів. Земля в обох творах зображується розритою: у Платонова – робітниками, у Стуса – війною. В той же час в «Ожидании» наявний епізод, де земля репрезентується образом котловану, що корелює з ключовим образом повісті Платонова. Образ далекого дерева у повісті «Котлован» символізує самотність. Дуб у сценарії Стуса є символом роду, зв'язку між поколіннями, що переривається війною. Водночас в обох творах образ дерева втілює протистояння між природою й містом.

Отже, захоплення прозою Платонова знайшло своє творче переосмислення в творчості В. Стуса.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стус В. С. Твори: У 4 т., 6 кн. / НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. Львів : Просвіта, 1997 – . – Т. 6, Кн. 2. – 1997. – 262 с.
2. Стус В. С. Твори: У 4 т., 6 кн. / голов. редкол.: Коцюбинська М. Х. (голова) [та ін.]; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – Львів : Просвіта. – Т. 6, Кн. 1. – 1997. – 496 с.
3. Стус В. С. Твори: У 4 т., 6 кн. / редкол.: Гальченко С., Гончарук М. [та ін.]; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – Львів : Просвіта. – Т. 4. – 1994. – 544 с.
4. Платонов А. П. Котлован. Текст, материалы творческой истории / Н. Грознова, Т. Вахитова и др. – Санкт-Петербург : Наука, 2000. – 380 с.
5. Войтович В. М. Українська міфологія / Валерій Миколайович Войтович. – К. : Либідь, 2005. – 664 с.

Стаття надійшла до редакції 05.07.13

Т. Михайлова, аспирантка
Институт литературы им. Т.Г. Шевченко, Киев

**ПРОЗА АНДРЕЯ ПЛАТОНОВА И ВАСИЛИЯ СТУСА: К ПРОБЛЕМЕ СЕМАНТИКИ КЛЮЧЕВЫХ ОБРАЗОВ
(НА МАТЕРИАЛЕ ПОВЕСТИ А. ПЛАТОНОВА «КОТЛОВАН»
И СЦЕНАРИЯ В. СТУСА «ОЖИДАНИЕ»)**

Статья посвящена изучению сходства образов прозы А. Платонова и В. Стуса. Совершён сравнительный анализ ключевых образов земли, дерева, котлована, обнаружены сходные моменты.

Ключевые слова: образ земли, дерева, образ котлована.

Т. Mikhajlova, postgraduate
Shevchenko institute of Literature, Kyiv

**PROSE BY ANDREI PLATONOV AND BY VASYL STUS:
TO THE PROBLEM OF SEMANTICS OF KEY IMAGES
(BASED ON THE STORY OF ANDREI PLATONOV «EXCAVATION» AND THE
SCRIPT OF VASYL STUS «WAITING»)**

This article studies the similarities of images in prose by Andrei Platonov and Vasyl Stus and gives a comparative analysis of key images – earth, tree, and excavation.

Key words: image of the earth, tree and excavation.

УДК 821.161.3-4.09«19»

А. Новосельцева, канд. филол. наук, старший преподаватель
ВГУ имени П.М. Машерова, Витебск, Республика Беларусь

**ЭССЕИСТСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ
ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ИСТОРИИ
В БЕЛОРУССКОЙ ПРОЗЕ КОНЦА XX ВЕКА**

В белорусской прозе конца XX века сформировалось примечательное эстетическое направление художественной интерпретации истории – эссеистское. В произведениях Олега Лойко, Владимира Орлова, Витовта Черопко и других авторов широкий проблемно-тематический диапазон сочетается с жанрово-стилевыми экспериментами.

Ключевые слова: художественная интерпретация истории, эссе, белорусская проза.

Конец XX века – благоприятное время для развития эссеистского направления в художественной интерпретации истории. Это эстетическое явление опирается на доку-